

GOSPODARSKI LIST

za poljedelstvo, gospodarstvo, svilorejo, trtorejo i. t. d.

Izhaja dvakrat
na mesec,

1875

Velja za celo leta f. 2.
za $\frac{1}{2}$ leta f. 1.
Društveniki dobivajo ga
brezplačno.

Izdavatelj c. kr. kmetijsko društvo Goriško.

Tečaj VI.

v Gorici dne 31. marca.

List 6.

Zapopadek :

1. O boleznih vina. — 2. Kakova stelja je naj boljša. — 3. Kakovo mora biti drevo pri sejenji. — 4. Koliko časa je živina sposobna za pleme. — 5. Koliko se sadja porabi vsako leto v Beču. — 6. O detelji. — 7. Popotni poduk o sviloreji na Krasu. — 8. Topolka in kako množiti jo.

O boleznih vina.

Spisal dr. A. Monà.

(dalje)

Pogoji posebno vgodni razvitku gljivic.

Pred vsem moremo soznaniti se s pogoji, pod katerimi morejo v vino dohajati gljivice in s pogoji, pod katerimi se potem razvijati in širiti morejo.

Če še nima vino v sebi gljivic, more jih dobiti vino po zraku, ki morda do njega prihaja, ker ni sod dobro zaprt ali ko vino v odprtih posodah pretakamo. Ko so trosi gljivic v vino dospeli, začenjajo razvijati se, če nahajajo jim potrebne tvarine za živež. Če dospè v vino, ktero nima takih gljivicam potrebnih redilnih tvarin, ne morejo razvijati se in vino more zdravo ostati. Prav to nam veleva, da iz vina ločimo vse take tvarine, ktere so tem gljivicam prepotrebna hrana, in da vino obvarujemo zraka. Prepričan sem, da vino, ktero je napravljeno iz mošta, ki je dobro povrel, potem skrbno hranjeno, ne more tako lahko pokvariti se, kakor tudi to velja, da je vino, ktero je napravljeno iz revnega mošta, ki

je nepravilno vrel, zelo podvrženo raznim boleznim in se le z naj večo skrbijo in pozornostjo boleznim obvarovati more. Povedal sem uže, v kako silni množini se nahajajo trosi raznih gljivic v zraku, kako lahko se zatrosijo na različne tvarine in kako strašansko hitro in obilno se plodè in množè, ako le dobijo dovolj jim potrebnega živeža. Omenil sem tudi, koliko prilik ima mošt priti v dotiko sè zrakom in tako okužiti se s trosi, kateri morejo dalje časa v moštu skriti ostati, ker nizka toplina zime jim je nevgodna; kakor hitro pa spomladi nastopi toplina, morejo razvijati se in postati vinu silno škodljivi.

Kakor se nahajajo za vsakovrstne rastline posebne razmere, ktere so njih razvitku ali vgodne, ali pa nasprotno, tako se morejo tudi gljivice le v posebnih razmerah razvijati.

Naj veči sovražnik gljivic je alkohol; v vinu, katero ima 15% alkohola, ne morejo gljivice živeti. Saj je vsakemu znano, da se one tvarine ktere zelo rade gnjijo, hranijo v alkoholu, v katerem ostanejo vedno nepokvarjene. Česnje posebno višnje se hranijo v dobrem žganju in vedno ostanejo zdrave, ko bi sicer v kratkem času zgnjile. Anotomi ohranijo živali in telesne dele v alkoholu popolnoma nespremenjene.

Petnajst odstotkov alkohola imajo sicer le posebno močna vina n. pr. likerji, pikolit, drugo navadno vino nima toliko alkohola, zato je tudi gljivicam podvrženo. Znano je, da močnejše vino je boleznim manj podvrženo kakor revno slabo vince.

Tudi ogljenčeva kislina nikakor ne pospešuje razvijanja gljivic; zato svetujem, da bi na to kislino kletarji bolj pazili. S Kararskim marmorjem moremo v vino spraviti nekoliko ogljenčeve kisline, ktera daja vinu večo stanovitnost pa tudi prijetni okus. Na hektoliter vina treba spraviti 100 gramov čistega kararskega marmorja, iz kterega se razvije precej ogljenčeve kisline, katero vino v sebe posrka.

(en hektoliter meri 1 vedro in 30 bokalov; en liter = 1 polič in tri četertine maslica; 1 gram je četrti del kvinteljica).

Pozabiti pa ne smemo, da je marmor ogljenčevo kislno apno, da tedaj z omenjeno množino vinu primešanega marmorja $1\frac{1}{2}$ tisučink vinske kisline pogubi, ker apno se pozrešno z vinsko kislino zveže, kar za zelo kislno vino ne škoduje, še prav je, da se preobilna kislina zmanjša, za vino pa, katero ima uže tako malo kisline bi bilo to napačno.

(Dalje prih.)

Kakova stelja je naj boljša ?

Vsaki gospodar pozna važnost dobrega gnoja ga kmetijstvo, in res ni je stvari, s katero bi se dalo kmetijstvo bolj pospešiti, kakor z dobrim gnojem in njegovim umnim oskrbovanjem. Dobrota gnoja odvisna je od dobrote krme s katero se živina krmi, kakor tudi od njegovega oskrbovanja. Pa tudi stelja veliko upliva na vrednost gnoja na njegovo razkrojivanje in na njegovo redilno moč.

Zatoraj naj si kmetovalci, ki imajo na izbiro več tvarin za steljo, izberejo vedno le ono, ki jim daje naj boljši gnoj, in ki se naj lagleje in naj hitreje v zemlji razkroji. Med te stvari spadajo :

1. Slama. Posebno ržena slama je velike vrednosti za steljo. Slama popije v svoje votle stebel vso gnojnico, jo hitro razkroji. Čim bolj je slama zmečkana in nekoliko krajša, kakor je njena naravna velikost, tim bolje je.

2. Smerečje in mah. Kjer pomanjkuje slame rabi se tudi smerečje in mah za steljo. Taki gnoj ugaja posebno ilovični zemlji. Ker se pa smerečje le polagama razkroji in segnije, treba je da ostane delj časa na gnojišču ali pa v hlevi pod živino.

3. Veliko nanjše vrednosti kakor slama je listje. Ona le polagoma in celo težko segnije malo gnojnice v se popije in le malo rastline hrani. Kdor slamo in listje skupaj kot stelo rabi in skupaj na gnoj zmeče, stori v gnojenji zemljišč veliko napako. Takov gnoj namreč nejednakomerno razpada in tudi nejednakomerno gnoji.

4. Celo dober za steljo je krompirjevec. On se napije hitro in dobro gnojnice, počne hitro gniti v zemlji pa hitro razpadati in rastline rediti. Boljši je zatoraj ga porabiti za steljo, kakor pa na polju ga sožgati. Posebno kot gnoj na travnikih ima veliko vrednost.

5. Ters, praprot, srpnica so tudi dobre za steljo, ako se še zelene pokose in posuše. Ako se pa puščajo toliko časa da se na korenini posuše, in še le potem pokose, nimajo toliko vrednost za steljo, ker se težko razkrojujejo.

6. Žaganje se tudi lahko rabi za steljo, vender ono le malo gnoj pomnoži, in celo počasi razpada. Puščati se mora dolgo časa na gnojnišči da dobre segnije.

7. Trava iz ribnikov in ruša se rabi le tam, kjer pomanjkuje drugih tvarin za steljo. Trava se mora pokositi in dobro posušiti,

pred ko se rabi za steljo, kajti mokra in frišna trava ne upije nič seavnice v se, pod živino ostane mokra, in da le prazen in slab gnoj.

F. Kuralt.

Kakovo mora biti drevo pri presajenji?

Že pri presajenji drevesa, ki se godi v petem ali četrtem letu njegove starosti, paziti mora sadjerejec na njegovo zrast in obliko ako hoče da bo izredil dobro drevo, ki mu bo dalo obilno sadu. Kakovo pa mora biti drevo, da bo dobro redilo in da bo dalo obilno sadu, bi utegnil kdo prašati.

O tem hočem na kratko omeniti lastnosti, ki jih mora imeti drevo, da je sposobno za odgojevanje in presajenje.

Korenine 4—5 let starega drevesa, v kateri starosti se drevesa presajajo, morajo biti dobro razvejane. Imeti mora tako drevo vsaj 3 ali 4 krepke korenine na katerih je obilno sesalk in družih njeznih korenin. Korenine morajo biti vsaj 6 palcev na dolgo od stebela popolnoma zdrave in nič ranjene. Ako so bolj na koncu ranjene ali bolehnne, naj se gladko odrežejo tako, da je prenez obrnena proti zemlji, in če je rana velika naj se namaže se cepilnim voskom. (Mesto na katerim je bilo drevo požlahnemo ali cepljeno mora biti dobro zaraščeno. Čim manj se ono mesto pozna, tim bolje je, ker to je dokaz, da se je cepič dobro z divjakom zarastel, in pa drevo na onem mestu ni bolešno.

Ravno na onem mestu kjer je drevo cepljeno, se večkrat nahaja vsled slabe zarasti bolezen, ki še le kasneje se pokaže in drevo vniči.) Steblo naj bode gladko, svetlo, in ravno. Rane, od odrezanih mladik biti morajo dobro zaraščene. Drevo ne sme biti poraščeno ne s prepletom ne z nahom, tudi se ne sme koža lupiti, kajti to je že znamenje, da tako drevo boleha ali pa da je bilo poseblo.

V vrhu mora biti posebno pri hruškah sredna mladika dobro izpeljana, da drevo dobi kasneje lepo piramidalno obliko. Pri jabelkih, kateri imajo bolj okroglo obliko, ni to tolike važnosti, vendar pa morajo biti vrhne veje vse zdravega lesa, lepe in gladke kože, in v lepi podobi izpeljane. Posebno se naj pazi tudi na to, da cepljene drevesa ne kažejo prezgodno rodovitnost, kajti, drevo ki počne hitro v mladosti roditi, zastane v svoji lesni rasti, in opeša hitro v rodovitnosti.

Ne gleda naj se le to, ali je steblo debelo ali ne ampak glavna

stvar naj bode da je drevo dobro v koreninah zraščeno in posebno na to, da je zdravo. Tudi če je takrat drevesce nekoliko slabeje, se bode hitro opomoglo, ako ga bode sadjerejec dalje dobro odgojeval in obdržal zdravo. Kdor bo pazil pri nakupovanji na omenjene točke, gotovo bo zadovoljen s kupljenim drevesom in z njegovo rodovitnostjo.

F. Kuralt.

Koliko časa je živina sposobna za pleme?

Žrebec od 5—15 leta, tudi do 20. Kobila od 4—12 leta. Bik 2—7 leta, krava od poldruzega do 8, merjasec od 1—3 ali 4 leta, svinja do 8 leta, oven od 2—6 leta ovca 2—8 leta.

Koliko se sadja porabi vsako leto v Beču?

Poprek se vsako leto v Beču, frišuega sadja, kostanja in orehov porabi 27,000 centov, kuhanega in pusušenega sadja pa 13,000. Sadjerejci! kje ste, zakaj ne napredujete bolj v sadjerejji?

Wepouko 0 detelji.

Gotovo ni bolj važne rastline za frišno krmenje živine kakor je detelja. Ne le da nam da ona obilno frišne krme, ki je posebno dobra za mlečne krave, ampak tudi zemlje ne oslabi, timveč jo naredi celo pripravno za vse druge gospodarske rastline. Različna detelja se ve da zahteva različno zemljo in različno podnebje, vendar pa moramo priznati, da detelja raste povsod, kjer se nahaja apnenk, ona je prav rastlina, ki se živi od apna.

Še le v novejših časih počela se je detelja bolj širiti, da jo kot krmnsko rastlino prideljujejo. Prejšnje leta mislilo se je, da je detelja bolj plevelska rastlina, imeli so jo nekteri celo za otrovno. Povod dalo je temo to, da je nektera živina se detelje prenajedla in da je vsled tega včasih tudi poginila.

Ko so pa različne vlade počele priporočati sejanje detelje in zastonj semena delile kmetovalcem, dobila je detelja večjo veljavo, in tako se je počasi vdomočila v naše kraje, ki je zdaj tako neizrečeno velike koristi. Mnogo je pa še dandanes kmetovalcev ki se niso popolnoma na čistem glede setve detelje. Oni vejo da je več sort detelje, vendar jim pa pomanjkuje vednosti, katera detelja, bila bi za ze eno ali drugo podnebje, za eno ali drugo zemljo bolj pri-

pravna. Omeniti hočemo zatoraj v kratkem različne sorte detelje, in njih zahteve.

Rudeča detelja je skoraj naj boljša med vsemi deteljami. Raste povsod, kjer raste tudi ozimno žito, samo, ako je zemlja bolj apnena. Če zemlji apna pomanjkuje, treba je za to skrbeti, da se preskrbi potrebna množina apna ali pa mavca. Naj boljša zemlja je globoko apnena zemlja. Kremenasta rahla, kakor tudi ilovčasta zemlja ne ugaja.

Glede podnebja je boljše za rudečo deteljo bolj mokro kakor pa suho podnebje. Posebno suša meseca aprila in maja ji zelo škoduje. V premerzlih krajih jo pa tudi lahko zimski mraz vniči, posebno v njeni mladosti.

Rudeča detelja raste za vsako drugo rastlino, sama za seboj vsejana le slabo napreduje. To je pa tudi lahko razvidno. Rudeča detelja ima namreč celo globoko segajoče korenine, ona iz globočičine, kakor tudi iz površaja zemlje pobere za njo potrebno hrano.

Če se prehitro seje detelja na onaj isti kraj, ne dobi dovolj potrebne hrane in tako zaostane. Navadno je pravilo, da še le v osmem letu sme slediti zopet na ono mesto kjer je popred rastla, V dobri zemlji, ki ji celo vgaja, se seje lahko že tudi sedmo ali šesto leto, nikakor pa ni dobro jo popred sejati. (Seje naj se rudeča detelja v spomladi zgodaj, pod jaro žito ali oves, ali pa tudi v jeseni pod ozimno žito.

V rahli, suhi zemlji naj se seje detelja pod ozimno žito, v mokri, ilovčasti in težki zemlji naj se seje pod jaro žito ali oves. Žito ki se seje z deteljo, se ne sme sejati pregosto, kajti vsled tega bi lahko detelji pomanjkovalo svetlobe in zraka, ter bi v kalenji zaostala, ali pa se mlada detelja, tudi lahko podušila. Bolj gosto naj se pa seje detelja. Če je detelja sejana gosto, zamori plevel, vsenči bolj zemljo in obdržava delj časa vlažnost v nji. Seme naj se ne seje pregloboko, naj boljši je, da se samo z valjem povolja. Posebno važnosti pa je, da je seme čisto. Naj večkrat nahaja se med deteljnim semenom semo plevelske rastline, tako imenovane predenice.

To seme je nekoliko manjši od deteljnega, in je bolj rudečkaste barve. Ako tako seme pride z deteljo vred v zemljo, v kratkem času prepere vse deteljše in pokonča vso rastlino. Zatoraj se ne moro dovolj priporočati, da le čisto zrno se mora sejati, ako hočemo da bomo dobili tudi obilne pridelke. Rudeča detelja nam že

v prvem letu po sternišču da obilen pridelek, paziti se pa mora pri tem na to, da se ne pokosi prekasno, kajti mraz bi znal mladim rastlinam, ki bi še enkrat pognale celo škodovati, posebno je treba na to v merzlih krajih paziti. V drugem letu da nam še mnogo večji pridelek in krmo velike vrednosti, ako se o pravem času kosi. Kositi se mora namreč takrat, ko je detelja v naj boljšem cvetu, kajti takrat ima naj več prja, in prav takrat je naj redilnejša in naj bolj prebavljiva. Če se detelja pušča predolgo časa rasti, steblo postane trdo, lesnato, in težko prebavljivo prje počne odpadati in detelja zgubi redilno vrednost. Posebno tudi pri sušenju detelje treba paziti na to, da se le malo preobrača in le bolj pušča v kupih sušiti. Če se detelja prevečkrat preobrne, zgubi mnogo prja, in ostanejo le bolj sama steblija, ki pa nimajo toliko vrednosti za krmenje, kakor pa perje deteljno. V tretjem letu nam rudeča detelja ne da toliko obilnih pridelkov, zatoraj je dobro da se preorje, in na to naj sledi ozimno žito, ki celo rado in vspešno raste za deteljo.

Deteljsko seme dobi se navadno iz druge košnje. Treba pa je zatoraj, da se detelja še le takrat pokosi, ko je že popolnoma dozorela, in da se le v suhem vremenu spravlja.

Večkrat se zgodi, da rudeča detelja v drugem letu ko bi nam morala dati naj več krme počne pešati in popolnoma zaostane v svoji rasti. Ako se taka detelja nekoliko z apnom ali mavecem pognoji, se hitro okrepeča in nam pomnoži pridelke. Pred vsem treba je pa, da se na tako zemljišče ne seje prekmalo zopet detelja, kajti vzrok pešanja je le o pomanjkljivosti potrebne hrane.

Druga ravno tako važna, ki zahteva tako podnebje in zemljo, kakor rudeča detelja, je tako imenovana *bela kamuitna detelja*. Seme njeno je manjši nego od rudeče detelje, tudi s koreninami ne sega tako globoko kakor rudeča detelja, zatoraj se lahko tudi bolj na plitvo zemljo in popred zopet za seboj seje, kakor rudeča detelja. V pridelkih ni tako obilna kakor rudeča detelja, za to pa delj časa in več let raste kakor pa prvo omenjena. Cvete belo in ima trtasto steblo. Med trave sejati jo priporočam.

Švedska spremenljiva detelja. Ta detelja je celo velike vrednosti za mlečno živino. Ona prekosi v tem celo rudečo deteljo. Ljubi posebno ilovnato in ilovčasto zemljo, vzame pa tudi bolj slabo zemljo za ljubo kakor pa rudeča detelja, še celo na močvirnih zemljiščih raste, ako ne pomanjkuje apna. Cvete meseca junija in julija. Ker zelo rada poleže dobro je da se seje med trave, in da se

v pravem času pokosi. Kar se tiče njene hranilne vrednosti so nam pokazale skušnje da pokošena v cvetu ima 4 funte švedske detelje toliko vrednosti, kakor 5 funtov rudeče detelje.

Popotni poduk o sviloreji na Krasu.

Vrli in neutrudljivo gosp. Al. Strekelj, učitelj v Komnu, na naši kmet. šoli izšolan učenec, prav narljivo podučuje Kraške gospodarje o kmetijstvu in posebno sedaj o sviloreji ter je uže obiskal več vasi n. pr. Kobiljoglavo, S. Daniel, Nabrežina, Dutovlje i. t. Slava mu! Ko bi Kras dobil dvajset enakih ognjenih in rodoljubnih izšolanih kmetovalcev bi pač videl, koliko važnosti so kmet. šole in koliko bi napredovalo gospodarstvo tudi na kamnitem Krasu. Umen gospodar ume povsod še kaj zboljšati.

Topolka in kako množiti jo.

Spisal Al. Strekelj.

Topolka je drevo, katero ima dolge, pa tudi široko raztegnene korenine. Topolka raste rada v vlažni zemlji, zato jo nahajamo navadno ob potocih, rekah, močvirji itd. Poleg tega ima tudi to lastnost, da kaj dobro stori v suhem, kamnitem, slabem kraju. Nekteri hvalijo za slabe tla posebno akacijo, ktera je posebne važnosti radi nagle rašče, ali očitvidno je, da topolka veliko bolji i lažji sušo i slabo tlo prenaša nego akacija, ktera v taki zemlji slabo stori, ktera je vetrovom, suši sploh slabim vremenskim vplivom razpoložena, posebno pa, če nima nič ilovice v sebi. Ker iz lastne prepričanosti govorim, zato bi za slabe, vetrovne, revne poleg tega še skalovite i suhe tla, mnogo bolj priporočal topolko nego akacijo. Topolke se navadno le posamezne sade, i ne nahajamo nikjer posebnjih čistih topolkinih gojzdov.

Korist topolke in nekterih drugih dreves:

Topolka, daje poleg lesa (kolov) še drug dobitok — listje za krmo ovc, pa tudi govede. Ko se namreč vsako 4.—5. leto topolke obsekujejo, pri topolki se vzima navadno v gojzdnarstvu tako zvana „sečnja na glavo“, se koli očistijo šib ktere se v butare (snope) zvežejo in posušejo za zimsko hrano ovac. V nekterih krajih pri klestenju i obsekavanju topolk i še drugih dreves n. pr. bresta, jesenke, lipe itd., napravljajo že imenovane vejnjake, ktere ovcam pozimi razvezane pokladajo, da šibje objedò, i tako objedano vejevje potem za kurjavo rabijo.

(dalje prih.)